

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Teorie a dějiny literatur zemí Asie a Afriky

Dita Nymburská

Sdělování ‚nevyslovitelného‘

Poselství skrytá v tvorbě a v životě Mišimy Jukia

Speaking of the ‚unspeakable‘

Messages hidden in the works and in the life of Mishima Yukio

Teze disertační práce

vedoucí práce – Prof. Zdenka Švarcová, Dr.

2013

Úvod

Předkládaná disertační práce se věnuje Mišimovi Jukiovi a způsobu, jakým tento autor, jehož mysl především v posledním desetiletí života zaměstnávaly úvahy o nedokonalosti lidského jazyka, vyjadřoval to, co nedokázal nebo nechtěl sdělit explicitně. Mišima byl jedním z nejvýznamnějších japonských literátů, jenž napsal řadu povídek, románů, divadelních her, esejí, teoretických prací i novinových článků, své myšlenky ale vyjadřoval i během svých četných veřejných vystoupení a v mnoha diskusích a polemikách se svými kolegy i oponenty. Přesto ale spisovatel ve svých teoretických úvahách i ve své beletrii často vyjadřoval názor, že slova jsou velmi nedokonalým prostředkem pro zachycení reality a předávání vlastních pocitů a myšlenek; každý pokus o jazykové uchopení pravdy je tak, podle tohoto autora, pro svou imanentní nedokonalost již předem odsouzen k nezdaru. V sebereflexích důvodů, které jej přivedly k literatuře, Mišima uvádí, že byl již jako dítě zaujat slovy, zároveň si ale uvědomoval, že v okamžiku, kdy se snaží verbálně zachytit své prožitky, naráží na nepřekonatelnou bariéru. Jeho zápolení s verbálními výrazy jej však neodradilo, naopak v něm poněkud paradoxně vzbudilo touhu pronikat stále hlouběji do říše slov a nalézat prostředky, jak dát skutečnosti odpovídající výraz.

Cílem této práce je odhalit, co a jakým způsobem se snažil vyjádřit autor, který byl již na počátku své spisovatelské dráhy silně zasažen pochybností o smysluplnosti snahy vyjadřovat slovy své poznání, myšlenky a pocity. Mišima měl ke slovům velmi ambivalentní vztah – i když se jejich prostřednictvím snažil zachycovat skutečnost, zároveň cítil, že se kvůli nim opravdovému životu vzdaluje. Přesto se ale rozhodl pro literární kariéru a slova velmi úzce spojoval i se svým veřejným působením. O tom, jak důležitá byla slova v jeho životě, ostatně svědčí i to, že své první literární pokusy zveřejnil již jako dvanáctiletý chlapec ve školním časopise a poslední část své závěrečné tetralogie *Moře hojnosti* odeslal nakladateli pouze několik hodin před svou smrtí. Protože byl ale autor bytostně přesvědčen, že slovy nelze zachytit to nejpodstatnější, dával před explicitním vyjadřováním svých názorů přednost sdělením implicitním, v nichž vnímavým čtenářům své myšlenky a pocity pouze naznačoval. Mocným nástrojem se mu přitom stala obrazná řeč, která ale nespočívá pouze ve výrazech či větách, které používal ve své beletristické a dramatické tvorbě; metaforiku lze nalézt i v Mišimových literárních postavách či v poselstvích jednotlivých děl. Spisovatel však neomezil svou komunikaci se světem pouze na svá literární a esejistická díla. Na výstavě, která se konala týden před jeho sebevraždou, zachytil svět své tvorby prostřednictvím metafory čtyř řek, jež představují jednotlivé oblasti jeho autorského života. Vedle řeky Psaní

věnované beletrii a řeky Scéna zasvěcené dramatické tvorbě, tak představil i řeku Tělo, která reprezentovala jeho cestu ke zdravému a silnému tělu, a řeku Činy, jež byla reflexí jeho veřejného vystupování. Obě poslední řeky přitom autor prezentoval jako způsob, jakým sděloval svému publiku myšlenky, které nelze explicitně zachytit slovy.

1. Slova a skutečnost

První část práce je věnována Mišimovu pohledu na verbální komunikaci. Mišima, uznávaný dramatik a spisovatel, věnoval větší část svého života usilovné práci na svých románech, povídkách, hrách a esejích, přesto byl ale jeho vztah ke slovům značně ambivalentní. Na jedné straně si spisovatel rád se slovy pohrával a jeho styl byl oceňován pro svou jasnost, jemnost, bohatou slovní zásobu a figurativní jazyk, a tak byl již na počátku své literární kariéry označován za nejnadanějšího poválečného japonského autora. Na straně druhé se ale téma jazyka jako bariéry stalo jedním z hlavních motivů Mišimova psaní. Mnozí z jeho hrdinů, dokonce i ti, kteří dokážou používat jazyk tak dokonale, jako samotný Mišima, selhávají, když se snaží sdělovat své pocity a ideje. V posledním desetiletí svého života pak spisovatel opakovaně vyjadřoval své pochybnosti o jazyku i v teoretických pojednáních.

Nejzřetelněji se Mišimův pesimistický pohled na slova projevil v knize *Slunce a ocel*, v níž rozvíjí úvahy o významu slov v lidském životě a klade si otázku, zda je vůbec možné sdělit prostřednictvím jazyka něco podstatného. V této práci uvádí, že jeho život byl již od raného dětství tak úzce spojen s řečí, že poznávání skutečnosti prostřednictvím konceptů formulovaných slovy u něho předcházelo i tělesným zkušenostem, které jsou podle něho jinak u ostatních dětí prvotními. V době, kdy si tělo začal uvědomovat, tak již bylo jeho vnímání reality slovy pokřiveno. Mišimovu nedůvěru ke slovům podporovala také skutečnost, že výřečný spisovatel, který dokázal hodiny mluvit o nejrozličnějších tématech, měl velké množství přátel a žil velmi společenským životem, byl ve skutečnosti nedůvěřivým introvertem, jenž nebyl schopen důvěrně komunikovat ani se svým nejbližším okolím. Pochybnosti o jazyce dotíraly na Mišimovu mysl se stoupající intenzitou během psaní *Moře hojnosti*; tak, jak se tetralogie blíží ke svému závěru, je z ní stále patrnější jeho ‚noční měra slov‘ (viz Nibuja, 2004: 37).

2. *Obraz světa v jazyce*

Ve druhé části práce propojují Mišimův pohled na slova s jeho zdůrazňováním významu činů a těla v lidské komunikaci. Vycházím zde především z jeho teoretických pojednání, jejichž závěry konfrontuji s poznatky získanými z analýzy jeho beletristické a dramatické tvorby. Zohledňuji však také jeho veřejně prezentované činy a postoje i význam sportovních aktivit, zvláště kulturistiky, v jeho životě. Toto zkoumání je teoreticky podepřeno především poznatky z oblasti filozofie jazyka, pozornost ale věnuji také tradičnímu japonskému postoji ke slovům, který po staletí ovlivňoval zejména zenový buddhismus, a nihilisticky zaměřeným autorům, již ovlivnili Mišimův styl i výběr témat.

V Mišimových úvahách o slovech se do určité míry odráží jeho vlastní četba západní literatury a filozofie;¹ i v dílech řady Mišimových oblíbených autorů, mezi něž patřili např. Thomas Mann, Fjodor Michajlovič Dostojevskij či Friedrich Nietzsche, nacházíme pochybnosti o tom, zda je možné pochopit realitu a vyjádřit ji jazykem. Mišimův postoj k jazyku ale nepochybně ještě silněji než západní četba ovlivňoval ambivalentní pohled na slova, který se v Japonsku projevoval po mnoho staletí. V japonské společnosti panuje nedůvěra ve verbální komunikaci a pochybnosti o tom, že podstatné věci lze sdělit slovy. V každodenním životě ovšem od nejstarších dob platí zásada, že schopnost používat jazyk vhodným způsobem svědčí o kultivovanosti člověka. I japonští myslitelé, kteří sice často na jedné straně prohlašují, že svět nelze zachytit slovy, na straně druhé mluví o ‚duši slov‘ *kotodama*. Japonskou společnost zároveň vždy prostupoval zdánlivě protikladný princip, který vychází z japonského tradičního náboženství šintó, přesvědčení, že slova v sobě skrývají ohromnou moc, která může být i zneužita, ale také se může obrátit proti tomu, kdo slova nevhodně používá.

Mišimovo pochybování o slovech ale bylo ještě hlubší, než je mezi japonskými intelektuály běžné, a sílilo v době, kdy autor pracoval na *Moři hojnosti*. Mišima Jukio se již při psaní *Zlatého pavilonu* důkladně seznámil se zenovým buddhismem a během práce na tetralogii se potom studiu buddhismu věnoval velmi intenzivně. Zaměřil se především na učení školy *Hossó* a její teorii *juišiki*, která se jako červená nit táhne celým dílem. Zejména v *Chrámu úsvitu*, třetím díle tetralogie, se hlavní protagonista Honda často zaobírá přemítáním o teorii *juišiki* a o jednom z ústředních pojmů této nauky, vědomí *álaja*. I z rozhovorů a dalších zmínek z této doby je zřejmé, že tato nauka měla na spisovatele velký

¹ Mišima se poměrně dobře orientoval v antické filozofii a dramatu, již jako středoškolák měl velký zájem také o díla novověkých a moderních západních spisovatelů, dramatiků a filozofů, díla soudobých myslitelů věnujících se tzv. filozofii jazyka ale pravděpodobně nečetl.

vliv. Když vycházel z předpokladu, že svět existuje pouze jako subjektivní skutečnost v mysli jedince, musel nutně dojít k závěru, že snaha o vtělení tohoto iluzorního světa do ‚objektivních‘ verbálních konceptů je nejenom nesmyslná, ale také nebezpečná – jestliže člověk příliš lpí na verbálních pojmech a svou vlastní realitu tak vytváří pouze jejich prostřednictvím, mohou slova jeho jasně definovaný svět nakonec také zničit.²

Mišima v souvislosti se slovy používá ve své beletristické tvorbě i dva typy zcela protikladných hrdinů. Prototypem ‚chladného voyeurů‘ se stal protagonista tetralogie *Moře hojnosti* Honda, tento typ hrdiny ale nacházíme v různých podobách ve všech jeho dílech. Chladní voyeurů jsou vždy zaměřeni intelektuálně, v jejich životech tak hraje důležitou roli logické myšlení a rozumové poznání. Obvykle nejsou schopni jednat spontánně, nedůvěřují ani svým smyslům, ani intuici. Většina z Mišimových intelektuálů nemá přitažlivý zevnějšek, přesto jsou mnozí z nich úspěšní a dosahují společenského uznání. Žádný z nich se ale nedokáže vymanit ze své vnitřní prázdnoty a osamělosti a naplno prožívat přítomný okamžik. Jejich údělem tak je pouze pozorovat život, který jim samotným neustále uniká i přesto, že se obvykle dožívají požehnaného věku. Protipólem těchto věčných voyeurů jsou ‚krásní hrdinové‘, kteří se vyhýbají rozumovým úvahám, žijí přítomným okamžikem, řídí se intuicí a svět vnímají především svými smysly. Tyto postavy bývají velmi pohledné a sympatie svého okolí získávají i díky své naivní upřímnosti. Krásní protagonisté jsou často povrchní, sobečtí a rozmarní, jejich půvab ale spočívá v tom, že dokážou, mnohdy i navzdory své inteligenci, žít ve světě, kterému dávají smysl ideály a víra. Mišimovi krásní hrdinové často umírají mladí a navždy tak unikají nebezpečí ztráty svých naivních ideálů i tělesnému úpadku, které s sebou přináší stárnutí. Na rozdíl od chladných věčných pozorovatelů, kteří se vždy snaží své poznání zachycovat a sdělovat slovy, se krásní hrdinové nikdy nestávají obratnými řečníky a hlubokomyslné filozofické úvahy jsou jim na hony vzdálené. Nikdy se nepokoušejí používat jazyk k tomu, aby jednoznačně a přehledně zachytili skutečnost, ale vnímají svět i sebe sama prostřednictvím svých smyslů nezávisle na rozumových verbálních konceptech. Často přijímají jednoduchou, někdy až iracionální a rozporuplnou víru ve své ideály, které ovšem mnohdy ani nejsou schopni jasně formulovat slovy nebo je vyjadřují pouze naivními frázemi.

Ve *Slunci a oceli* autor přiznává, že již v dětství se v jeho nitru svářely dvě protichůdné tendence – první z nich bylo puzení zasvětit svůj život slovům a druhá silné přání setkávat se s realitou v oblasti, kde slova nehrají žádnou roli. Svět, v němž dokázal uskutečnit

² Tento osud potkává protagonistu tetralogie Honda, jehož pečlivě vytvořený ‚rozumný‘ svět se náhle rozpadá v okamžiku, kdy jeho existenci zpochybní slova abatyše.

své druhé přání, nakonec našel ve sportu, který mu pomohl uvědomit si vlastní tělesnost. Spisovateli poměrně dlouho chyběla osobní zkušenost s hlubším uvědomováním si vlastního těla. Vzhledem k tomu, že byl křehké a nezdravé dítě, které dospělí chránili tím, že omezili téměř veškeré jeho tělesné aktivity, význam těla pochopil až během své návštěvy Řecka v roce 1952, kdy mu krásné antické sochy napověděly, jak významná byla tělesnost již ve starověku. Od chvíle, kdy začal intenzivně vnímat své tělo, cítil stále silněji, že skutečnost pro něho existuje pouze v okamžicích, kdy opouští svět rozumu spojený s ‚falešnými‘ pojmy a realitu přijímá instinktivně pouze prostřednictvím svých smyslů. Zároveň si stále naléhavěji uvědomoval i to, že své smyslové vjemy a emoce nedokáže plně vyjádřit slovy.³

Kult těla, který hrál v Mišimově životě stále důležitější úlohu, se brzy přirozeně propojil s pochopením významu jednání v lidském životě. Na začátku 60. let Mišima objevil starou samurajskou praxi zvanou *bunbu rjódo*, společnou cestu pera a meče, která propojovala literární umění s životem válečníka. Tuto stezku se spisovatel snažil důsledně následovat především poslední čtyři roky svého života. Jeho hlavní cíl v oblasti umění, tetralogie *Moře hojnosti*, mu měl zajistit literární slávu, cesta válečníka vedla přes tréninky v táboře *Džieitai* a vytvoření soukromé armády *Tatenokai* a směřovala ke krásné smrti (srov. Scott-Stokes, 1974: 180–182). Smrt pro krásný ideál se v Mišimových představách stala vrcholem pozemského štěstí, protože vznešenost idejí, pro něž člověk obětuje svůj život, dává smysl celému jeho předchozímu životu. Ke konci svého života Mišima došel k přesvědčení, že činy ve jménu jakékoli ideje, které člověk vykonává s čistými úmysly, jsou lepší než pasivita. Mišimův útek k řekám Tělo a Činy tak z počátku představoval spíše pokus o záchranu sebe sama než vědomé rozhodnutí dojít k vlastní zkáze. To, co spisovatele na těchto dvou tocích lákalo, nebylo oproštění od verbální komunikace jako takové, ale především únik před racionálním používáním slov. Teoretickou oporu pro tento přístup k myšlení a činům nacházel Mišima především v *jómeigaku*, filozofii Wang Jang-minga (srov. Mišima, 2003c: 55).

3. *Obrazná řeč*

Ve třetí části se zaměřuji na obraznost v Mišimově beletristické tvorbě a její analýzu. Nejprve zde shrnuji názory na obrazné výrazy, které se vyvíjely od starověku do současnosti. Teoretické poznatky poté aplikuji na rozbor metaforických výrazů v povídkách *Cigareta* a

³ Obdobně upozorňuje i Hannah Arendt, že duševní zážitek nemůžeme ukázat v té podobě, v jaké jej prožíváme, pokud o něm hovoříme, ukazujeme vždy už to, „co si o něm myslíme, když o něm uvažujeme.“ (Arendt, 2001: 43)

Moře v záři zapadajícího slunce a v románu *Zlatý pavilon*. Při analýze metaforických výrazů se opírám především o poznatky kognitivních věd, Mišimovu metaforiku tak analyzuji z hlediska smyslového vnímání, sfér, z nichž autor metaforické výrazy čerpá, a prostorového začlenění metaforických výrazů. Pozornost věnuji také metaforice postav a poselstvím, která spisovatel vložil do svých děl.

V Mišimově metaforice velmi výrazně převládají pojmy referující ke zraku, což odpovídá i silné preferenci tohoto smyslu v jeho životě – spisovatelův zájem o vlastní fyzický vzhled lze označit až za narcistickou posedlost vlastním tělem, krásné tělo a tvář je také charakteristickým rysem jeho ideálních hrdinů. Skutečnost, že nejvíce obrazných výrazů pochází ze zrakového vnímání však platí obecně, není tedy specifickým rysem právě Mišimovy tvorby. Mnohem zajímavější je tedy skutečnost, že rozbor Mišimovy metaforiky prokazuje, že v jeho díle je důležitější hmat než sluch, který obvykle bývá na druhém místě u ostatních autorů. Hmat je naopak, podle Vaňkové, „potvrzením naší zkušenosti, přesvědčivým argumentem, že něco opravdu známe. Právě hmatem si také můžeme ověřit, že daná věc skutečně existuje, že není představou ani přeludem.“ (Vaňková, 2005: 164) Je tedy patrné, že v Mišimově metaforice se už od počátku jeho tvorby podvědomě projevuje jeho potřeba fyzického kontaktu s realitou. Význam hmatu se ovšem u Mišimy neukazuje pouze v obrazných výrazech, které používal, ale také v jeho niterném pocitu, že opravdového sebepotvrzení a intenzivního vnímání vlastní existence lze dosáhnout prostřednictvím vjemu fyzické bolesti.

Analýza sfér metaforických výrazů napovídá, že Mišima částečně přizpůsoboval obraznou řeč tématům, o nichž psal. Všechna díla ale spojuje to, že v nich autor hojně čerpá metaforické výrazy z oblastí týkajících se člověka, emocí a estetických vjemů. Tyto sféry tak odpovídají i zaměření Mišimových děl, které se vždy zabývají člověkem a jeho vnitřním životem, významné místo je v nich ale věnováno i vzhledu jednotlivých protagonistů.

U statických metaforických výrazů převládá ve všech analyzovaných dílech velmi výrazně umístění ‚uvnitř‘ (46,49%). Zdá se, že tato charakteristika odpovídá nejenom uzavřenosti a pocitu nesvobody, které provázejí protagonisty všech tří příběhů, ale také duševnímu stavu samotného autora. Vyskytuje se převážně ve sférách, které jsou spojeny s pocity a emocemi, jež zůstávají uzavřené v lidském nitru. U dynamických metaforických výrazů ve všech analyzovaných dílech převládá směr ‚dopředu‘, který svědčí o puzení stále něco dělat a něčeho dosahovat a odpovídá i autorově vlastní horečné aktivitě. Výrazně je zastoupeno i směřování ‚ven‘, které odpovídá snaze o vymanění se z umístění ‚uvnitř‘, které se nejčastěji vyskytuje u statických metaforických pojmů.

4. Mišimův odchod ze scény

Poslední část práce je věnována sdělení, které je skryto v Mišimově sebevraždě. V této části vycházím ze spisovatelova pojetí *kanši*, tedy dobrovolné smrti, která je vyjádřením silného protestu vůči autoritám, a z Mišimova pohledu na poválečný vývoj japonské společnosti. Věnuji se však také implicitním sdělením skrytým v Mišimově díle, poněvadž i v umělcově *seppuku* lze nalézt nihilistický pohled na svět, snahu vytvořit z vlastního života legendu, fascinaci smrtí, masochistické sklony a další aspekty, které jsou zachyceny ve spisovatelově tvorbě. Zohledňuji ovšem i poznatky, k nimž dospěli badatelé, kteří se věnují výzkumu Mišimovy tvorby a života.

Mišimova sebevražda se stala završením jeho tvorby a posledním sdělením, kterým chtěl autor vyjádřit to, co nemohou explicitně zachytit slova. Na spisovatelův čin pozitivně zareagovalo několik osobností z pravé strany politického spektra, jak ale upozorňuje Antonín Líman, „s Mišimou sympatizovali nejen fanatičtí pravičáci, zastánci císařského kultu, ale i ultralevicoví studenti, kteří v jeho činu viděli dobře načasovanou bombu a facku do tváře dekadentní konzumní společnosti.“ (Líman, 2008: 161) Velká část japonské společnosti se ale spíše ztotožnila s vyjádřením literárního kritika, překladatele a dramatika Fukudy Cuneariho, které se již v den Mišimovy smrti objevilo v odpoledním vydání deníku *Tókjó šinbun*: „Mišima zastával zcela odlišný postoj a naprosto ho nechápu. Není možné ho pochopit.“ (Macumoto, 1990: 230)

Lidé žijící v mírových dobách v demokratickém světě obvykle nevyjadřují své výhrady vůči společnosti demonstrativní sebevraždou, pokud mají k dispozici jiné účinné prostředky. Mišima Jukio byl slavný muž a schopný řečník, který mohl své názory prezentovat veřejně, neměl tedy zapotřebí volit krajní formu protestu. Spisovatelovo znechucení životem v moderním Japonsku, ať už bylo jakkoli závažné, tak nemůže jeho smrt vysvětlit o mnoho lépe než autorův ‚nacionalismus‘, a tak mnozí badatelé hledají za rozhodnutím zemřít něco podstatnějšího. Názory na to, proč spisovatel vlastně zemřel, se velmi různí. Samotný autor ovšem již v roce 1966 v rozhovoru pro japonskou televizi NHK citoval Rilkeho postřeh, že současní lidé neumějí zemřít dramatickou smrtí, ale umírají v nemocnici, a dodal, že smrt, která je v dnešní době spojena především s nemocí a dopravními nehodami, skutečně postrádá jakoukoli dramatickou krásu. Přiznal, že on sám se bojí smrti, která je následkem nemoci, děsila ho především představa rakoviny, a proto toužil po čestnější smrti. Chtěl zemřít kvůli něčemu, co by jeho životu dalo smysl (viz Mishima,

1966a). Již v době, kdy psal povídku *Láska k vlasti*, Mišima takovouto ‚čestnou smrt‘ objevil. Pochopil totiž koncept *kanši* - smrtí lze vyjádřit protest mnohem důrazněji, než slovy, a tato idea v jeho mysli vykrystalizovala v plán důstojného a dramatického odchodu ze scény.

Závěr

Mišima Jukio byl od raného věku neobyčejně vnímavý, brzy tak pochopil, že slova často ovlivňují to, jak člověk vnímá realitu, která jej obklopuje. Kimitake navštěvoval v době 2. světové války elitní školu *Gakušūin*, tedy místo, kde byla válečná a nacionalistická propaganda ještě o něco silnější než v běžných školách. Prostřednictvím slov mu tak byly v této instituci vštěpovány ideje, které silně působily na jeho dětství a dospívání. Důraz na slova byl ale spojen i s jeho rodinným životem, od nejútlejšího věku na něho svým přílišným intelektualismem a ‚samurajskými‘ poučkami působila jeho babička, matka se svou láskou k literatuře mu zase záhy ukázala, že slova mohou získávat také umělecký výraz. Babička a matka, které obě malý chlapec nesmírně miloval, neustále zápasily o jeho přízeň. Brzy tak ovládl umění používat slova tak, aby ani jednu z nich neranil. Již jako dítě se tak budoucí spisovatel naučil přizpůsobovat svá sdělení posluchačům a pochopil, že slovy lze také ‚klamat‘. Jeho přirozená intuice mu navíc již v dětském věku pomáhala používat působivá slova, jimiž dokázal poeticky sdělovat své pocity smutku a osamocení. Mišima si byl velmi dobře vědom, že verbální výrazy se mohou stát mocným nástrojem, který lze velmi účinně použít ke vštěpování různých myšlenkových konceptů i v okamžiku, kdy nevyjadřují upřímné přesvědčení mluvčího, zcela přirozeně tak došel k závěru, že ve slovech se skrývá faleš. V posledním desetiletí svého života usoudil, že slovy, s nimiž od samého počátku velmi úzce spojoval svůj život, klame i sám sebe, protože neschopnost oprostít svou mysl od diktátu slov a s ním spojených pečlivě propracovaných myšlenkových konceptů mu brání vnímat realitu. Mišima si byl dobře vědom i toho, že i když dokáže se slovy brilantně zacházet, nepodařilo se mu nikdy nalézt skutečně blízkého člověka.

I přes svou nedůvěru ke slovům cítil spisovatel potřebu sdělovat ostatním své myšlenky, zároveň jej ovšem trápily pochybnosti, zda je vůbec možné zachytit jazykem to podstatné. I když po celou dobu své literární kariéry opakovaně používal v různých podobách určité ideje, k promyšlenému ‚filozofickému‘ konceptu, který vyjadřoval implicitně ve své beletristické tvorbě a explicitně ve svých teoretických esejích, došel až v posledním desetiletí svého života. Je zřejmé, že v té době u něho došlo k významnému myšlenkovému posunu, nelze na něj však nahlížet jako na náhlý obrat či ‚probuzení‘. Názory, k nimž

v šedesátých letech dospěl, vykryštovaly v Mišimově mysli postupně tak, jak si ujasňoval své myšlenky a reflexe okolního světa.

I když byl Mišima schopen používat jazyk lépe, než většina jeho současníků, nedokázal získat pochopení, které hledal. Práce, kterých si spisovatel sám nejvíce cenil a do nichž promítal nejvíce ze svého vnitřního světa, tedy *Dům Kjóko*, *Láska k vlasti*, *Hlasy duší hrdinů*, *Slunce a ocel* a tetralogie *Moře hojnosti*, byly kritiky opomíjeny a nenalezly větší ohlas ani mezi čtenáři. Naopak romány, které byly umně vytvořeny tak, aby zapůsobily na publikum, byly přijaty velmi vřele. I spisovatelovy provokace byly přesně vypočteny a nebyly vyjádřením toho, co skutečně cítil. Mišima vytvářel své role stejně, jako zručný chemik, který si předem dokáže vypočítat, jaká bude zamýšlená chemická reakce. Spisovatel si byl vždy dobře vědom své schopnosti používat jazyk tak, aby vyvolal patřičné zdání.

Někteří badatelé prohlašují, že Mišima Jukio skrýval svou tvář pod maskou či dokonce pod mnoha vrstvami různých masek. Spíše by se snad ale dalo říct, že Mišima Jukio byl nejen maskou, ale i kostýmem, do nichž svou osobnost zahaloval člověk Hiraoka Kimitake. Mišima v tomto smyslu snad ani nepředstavoval různé Hiraokovy masky, nebyl ani maskou mnohovrstevnou. Tvář, kterou ukazoval světu, se spíše podobala masce divadla *nó*, která náhle a nepozorovaně mění své výrazy s každým hercovým pohybem a s každou změnou úhlu paprsků světla, které na ni dopadají. Spisovatel vystupoval v mnoha různých, někdy i protichůdných rolích a jeho maska hbitě měnila své výrazy podle toho, jaké reakce k ní byly vysílány. Tato zvláštní maska tak dokázala vábit a vzbuzovat silné sympatie, zároveň ale také odpuzovala a vyvolávala zděšení. Mišima Jukio byl nejpropracovanějším výtvozem Hiraoky Kimitakeho, postavou, kterou vytvořil, režíroval a ztvárňoval, nakonec ale také přivedl k tragickému konci.

Mišima se svou horečnou aktivitou, která se ke konci života stále stupňovala, snažil uniknout svému analytickému rozumu. Intuitivně ovšem dobře věděl, že se snaží žít v iluzorním světě, který je pouhým provizoriem, jenž se dříve či později rozpadne. Spisovatel cítil, že opravdovým se svět stává teprve v okamžiku, kdy je zabydlen skutečnými lidmi, protože svět dává smysl teprve jako společenství, v němž se člověk setkává se svými protějšky; proto se také snažil zaplnit svůj snový svět mladými členy *Tatenokai*. Ale ani tito reální mladíci nemohli Mišimu dlouhodobě uspokojovat; Mišima si byl dobře vědom, že svět *Tatenokai* je iluzí, poněvadž mladíci, kterými manipuluje a zapojuje je do svých her, jednoho dne dospějí a probudí se do reálného světa, a tak se i iluze soudržného mužného spojení nakonec rozplyne. Mišimův sebevražedný čin tak byl především zoufalým aktem člověka, jenž bytostně toužil věřit, že život má nějaký smysl, ve skutečnosti byl ale jedním z oněch

„nebezpečných ideologů“⁴ temného 20. století, kteří žili ve strašlivém světě nevíry, v němž existence jakýkoli smysl postrádá.

Vrcholem Mišimovy tvorby se stala tetralogie *Moře hojnosti*, které přináší svědectví o spisovatelově vnitřním světě lépe, než jakékoli z jeho ostatních děl. Osobnost autora se zde jasně promítá do hlavního protagonisty Hondy, který po celý svůj dlouhý život urputně hledá a vytváří víru, která by dala smysl nesmyslnému světu, který jej obklopuje. Na konci života ale dospívá k prozření, že jej jeho celoživotní úporná snaha dovedla pouze k poznání naprosté prázdnoty vlastního žití. Závěr *Moře hojnosti*, který Mišima odeslal svému nakladateli ráno před svou sebevraždou, nám ukazuje Hondu, kterého namáhavé putování, jež se mělo stát potvrzením jeho vlastní existence, přivádí do prázdné klášterní zahrady. Starého muže zde čeká pochopení toho, že jeho zdánlivě bohatý život je stejnou iluzí, jakou je představa vody v Moři hojnosti, měsíčním útvaru, který je ve skutečnosti pouze vyprahlou pustinou. I metafora čtyř řek, jejichž vody se promísí v *Moři hojnosti*, nám ovšem sugestivně naznačuje, že veškeré Mišimovo snažení a životní usilování nakonec dospělo pouze k odhalení prázdnoty a nesmyslnosti bytí, které svému publiku ukázal nejenom ve svém vrcholném díle, ale i prostřednictvím své naprosto zbytečné sebevraždy.

⁴ Macumoto Tóru zmiňuje, že v březnu roku 1965 vyšla kniha Jamady Munemucua *Nebezpeční myslitelé*, v níž mezi nebezpečné ideology zařadil také Mišimu Jukia, kterému vytýkal, že se jeho estetika stala prázdnou (viz Macumoto, 1990: 170).

Použitá literatura a prameny

- Akvinský, Tomáš, 1949:** *Suma teologická*, Olomouc: Krystal, přeložili Antonín Čala a kolektiv, ISBN není uvedeno.
- Alighieri, Dante, 1969:** *Nový život*, Praha: Československý spisovatel, z italského přeložil Jan Vladislav, ISBN není uvedeno.
- Arendtová, Hannah, 2001:** *Život ducha I: Myšlení*, Praha: Aurora, z angličtiny přeložil Jan Lusk, ISBN 80-7299-041-1.
- Aristotelés, 1948:** *Rétorika. Nauka o řečnictví a slohu*, Praha: Jan Laichter, z řečtiny přeložil Antonín Kříž, ISBN není uvedeno.
- **1996:** *Poetika*, Praha: Svoboda, z řečtiny přeložil Milan Mráz, ISBN 80-205-0295-5.
- Austin, John Langshaw, 2000:** *Jak udělat něco slovy*, Praha: Filosofia, z angličtiny přeložili Jiří Pechar a kol., ISBN 80-7007-133-8.
- Benedict, Ruth, 2003:** *The Chrysanthemum and the Sword. Patterns of Japanese Culture*, Boston, Rutland, Tokyo: Tuttle Publishing, ISBN 4-8053-0671-8.
- Benoist, Luc, 1995:** *Znaky, symboly a mýty*, Praha: Victoria Publishing, z francouzštiny přeložil Zdeněk Hrbata, ISBN 80-85865-49-1.
- Bertalanffy, Ludwig von, 1972:** *Člověk – robot a myšlení: psychologie v moderním světě*, Praha: Svoboda, z angličtiny přeložil Jan Kamarýt, ISBN není uvedeno.
- Bester, John, 1990:** *Preface* in Mishima (1990a), s. VII–XII.
- Blažek, Bohuslav (2003):** *Theatrum mundi, aneb, Jak nám vládnou metafory a metonymie* in *Orghast 2004*, Praha: Pražská scéna (s. 27–30).
- Blocker, H. Gene; Starling, Christopher I., 2001:** *Japanese Philosophy*, Albany (USA): State University of New York, ISBN 0-7914-5020-1.
- Buchwald, Dagmar, 1999:** *Intencionalita, vnímání, představa, ne-určitost* in Pechlivanos (1999), s. 305–316.
- Campbell, Joseph, 2000:** *Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků*, Praha: Portál, z angličtiny přeložila Hana Loupová, ISBN 80-7178-354-4.
- Condillac, Étienne Bonnot de, 1974:** *Esej o původu lidského poznání*, Praha: Academia, z francouzštiny přeložila Jiřina Otáhalová-Popelová, ISBN není uvedeno.
- Čechová, Marie a kol., 2000:** *Čeština – řeč a jazyk*, Praha: ISV, ISBN 80-85866-57-9.
- Čermák, František, 1994:** *Jazyk a jazykověda*, Praha: Pražská imaginace, ISBN 80-7110-149-4.
- Černý, Jiří, 1996:** *Dějiny lingvistiky*, Olomouc: Votobia, ISBN 80-85885-96-4.
- Daneš, František, 1999:** *Jazyk a text I. Výbor z lingvistického díla Františka Daneše, část I.*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, vědecký redaktor Oldřich Uličný, ISBN 80-85899-70-1.
- Davidson, Donald, 2001a:** *Inquiries into truth and interpretation*, Oxford: Oxford University Press, ISBN 0-19-9246629-7. Obsahuje statě *Thought and Talk* (s. 155–170) a *What Metaphors Mean* (s. 245–264).
- **2001b:** *Subjective, Intersubjective, Objective*, Oxford: Oxford University Press, ISBN 0-19-823753-7. Obsahuje statě *Empirical Content* (s. 159–175), *Epistemology Externalized* (s. 193–204), *Knowing One's Own Mind* (s. 15–38), *The Emergence of Thought* (s. 123–134) a *The Myth of the Subjective* (s. 39–52).
- Draaisma, Douwe, 2003:** *Metafory paměti*, Praha: Mladá fronta, z holandštiny přeložil Ruben Pellar, ISBN 80-204-0919-X.
- Du Bos, Jean-Baptiste, 1978:** *Critical Reflections on Poetry, Painting and Music*, 1 vol., New York: AMS Press, z francouzštiny přeložil Thomas Nugent, ISBN 0404601707.
- Eco, Umberto, 2004:** *O literatuře*, Praha: Argo, z italského přeložila Alice Flemrová, ISBN 80-7203-588-6.
- Elgin, Catherine Z., 1995:** *Metaphor and Reference* in Radman (1995), s. 53–72.
- Eliade, Mircea, 2004:** *Obrazy a symboly*, Brno: Computer Press, z francouzštiny přeložila Barbora Antonová, ISBN 80-722-6902-X.
- **2006:** *Posvátné a profánní*, Praha: OIKOYMENH, z francouzštiny přeložil Filip Karfík, ISBN 80-7298-175-7.

- Foucault**, Michel, **1995**: *Sen a obraznost*, Liberec: Dauphin, z francouzštiny přeložil Jan Sokol, ISBN: 80-901842-1-9.
- **2007**: *Slova a věci*, Brno: Computer Press, z francouzštiny přeložil Jan Rubáš, ISBN978-80-251-1713-2.
- Friedlander**, Eli, **2001**: *Sign of Sense. Reading Wittgenstein's Tractatus*, Cambridge (USA), London: Harvard University Press, ISBN 0-674-00309-8.
- Fudžii** Hiroaki (režie), **2005**: *Mišima Jukio no fucukakan* in Helfgott (2008), dokumentární film na DVD.
- Fukuyama**, Francis, **2006**: *Velký rozvrat. Lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*, Praha: Academia, z angličtiny přeložila Alena Faltýsková, ISBN 80-200-1438-1.
- Lexikon východní moudrosti**, **1996**, *Buddhismus. Hinduismus. Taoismus. Zen*, Olomouc: Votobia, Praha: Victoria Publishing, z němčiny přeložili Jan Filipický, Helena Heroldová, Josef Kolmaš, Vladimír Liščák, Stanislava Vavroušková, ISBN 80-7198-168-0, 80-85605-54-6.
- Hagège**, Claude, **1998**: *Člověk a řeč*, Praha: Karolinum, z francouzštiny přeložila Milada Hanáková, ISBN 80-7184-331-8.
- Hagiwara**, Takao, **1999**: *The Metaphysics of Womb in Mishima Yukio's The Sailor Who Fell from Grace with the Sea* in *The Journal of the Association of Teachers of Japanese*, Vol. 33, No. 2 (Oct., 1999), s. 36–75.
- Hall**, John Whitney; Janset, Marius B.; Kanai, Madoka; Twitchett, Denis, **1991**: *The Cambridge History of Japan, Volume 4, Early Modern Japan*, Cambridge: Cambridge University Press, ISBN 0-521-22355-5.
- Haman**, Aleš, **1999**: *Úvod do studia literatury a interpretace díla*, Jinočany: H&H, ISBN 80-86022-57-9.
- Hašimoto**, Osamu, **2003**: „*Mišima Jukio*“ *towa nani mono datta no ka?*, Tókjó: Šinčóša, ISBNF 4-10-406104-2.
- Heinz-Mohr**, Gerd, **1999**: *Lexikon symbolů. Obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha: VOLVOX GLOBATOR, z němčiny přeložila Eva Urbánková, ISBN 80-7207-300-1.
- Helfgott**, Elizabeth; Koresky, Michael (eds.), **2008**: *Yukio Mishima's Patriotism*, New York: The Criterion Collection, DVD + kniha, ISBN 978-1-60465-041-9.
- Henckmann**, Wolfhart; Lotter, Konrad, **1995**: *Estetický slovník*, Praha: Svoboda, z němčiny přeložil Dušan Prokop, ISBN 80-205-0478-8.
- Hlobil**, Tomáš, **1996**: *Kantova charakteristika poezie a (literární) estetika 18. století* in: *Svět literatury, Časopis pro novověké zahraniční literatury*, č. 12/1996, s. 1–14.
- Hobbes**, Thomas, **1996**: *Leviathan*, Cambridge: Cambridge University Press, ISBN 0-521-56797-1.
- Hosoe**, Eikó, **1985**: *Barakei. Ordeal by Roses*, New York: Aperture, ISBN 0-89381-169-6.
- Hrabák**, Josef, **1971**: *Umíte číst poezii a prózu?* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, ISBN není uvedeno.
- **1973**: *Poetika*, Praha: Československý spisovatel, ISBN není uvedeno.
- Iga**, Mamoru, **1986**: *The Thorn in the Chrysanthemum*, Berkeley: University of California Press, ISBN 0-520-05648-5.
- Inaoka**, Kódži (ed.), **1993**: *Manjóšú džiten. Bessacu kokubungaku 46*, Tókjó: Gakutóša, BN09369752.
- Ingarden**, Roman, **1967**: *O poznávání literárního díla*, Praha: Československý spisovatel, přeložili Hana Jechová a Jan Patočka, ISBN není uvedeno.
- Inoue**, Takaši; Kudó, Masajoši; Sató, Hideaki; Takamura, Akihito; Hešiki, Naoko, **1999**: *Jamanakako bungaku no mori. Mišima Jukio bungakukan*, Japan: Jamanakako bungaku mori. Mišima Jukio bungakukan, ISBN není uvedeno.
- Itasaka**, Gen a kol. (eds.), **1999**: *Encyclopedia of Japan*, Kurikku Džapan, CD-ROM Eibun Nihon daidžiten, Tókjó: Kódanša, ISBN 4-0620-9937-3.
- Jakobson**, Roman Osipovič, **1995**: *Poetická funkce*, Jinočany: H&H, z českých a cizojazyčných originálů vybral Miroslav Červenka, cizojazyčné texty přeložili Miroslav Červenka, Milada Chlíbačová a Terezie Pokorná, ISBN 80-85787-83-0.
- Jakobson**, Roman Osipovič; Pomorska, Krystyna, **1988**: *Dialogues*, Cambridge (USA): The MIT Press, ISBN 0-262-60016-1.
- Jung**, Carl Gustav, **1994**: *Duše moderního člověka*, Brno: Atlantis, z němčiny přeložil Karel Plocek, ISBN 80-7108-087-X.
- **1995**: *Člověk a duše*, Praha: Academia, z němčiny přeložili Karel Plocek, Alena Bernášková, Ludvík Běták a Jana Vašková, ISBN 80-200-0543-9.
- Kalnická**, Zdeňka, **2007**: *Archetyp vody a ženy*, Brno: Emitos, ISBN 80-903715-5-8.

- Keene, Donald, 2003:** *Five Modern Japanese Novelists*, New York: Columbia University Press, ISBN 0-231-12610-7.
- Kolářek, Luboš, 2008:** *Křížové výpravy* in *History revue*, roč. 1, č. 7, s. 50–56.
- Král, Oldřich; Hrbata Zdeněk (ed.), 2004a:** *Cesty. Pojem – Metafora – Žánr. Studie z komparatistiky IV*, Praha: Centrum komparatistiky FF UK, ISBN 80-7308-063-X.
- Král, Oldřich, 2004b:** *Cesty (Metafory čínské imaginace)* in Král (2004a), s. 9–52.
- **2005:** *Čínská filosofie. Pohled z dějin*, Lásenice: Maxima, ISBN 80-901333-8-X.
- Krupa, Viktor, 1990:** *Metafora na rozhraní vědeckých disciplín*, Bratislava: Tatran, ISBN 80-222-0130-8.
- Kučka, Karol, 1988:** *Jukio Mišima – smrt, život a dielo* in Mišima (1988), s. 256–266.
- LaFleur, William R., 1986:** *The Karma of Words. Buddhism and the Literary Arts in Medieval Japan*, Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, ISBN: 0-520-05622-1.
- Lakoff, George; Johnson, Mark, 1981:** *Metaphors We Live By*, Chicago and London: The University of Chicago Press, ISBN 0-226-46801-1.
- Landsberg, Paul Ludwig, 1990:** *Zkušenost smrti*, Praha: Vyšehrad, přeložili Ladislav Hejránek a Jan Sokol, ISBN 80-7021-054-0.
- Lebra, Takie Sugiyama, 1976:** *Japanese Patterns of Behavior*, Honolulu: University of Hawaii Press, ISBN 0-8248-0396-5.
- Líman, Antonín, 2000:** *Krajiny japonské duše. Čtrnáct esejů o moderní japonské literatuře*, Praha: Mladá fronta, ISBN 80-204-0848-7.
- **2008:** *Kouzlo šerosvitu. Úvahy o japonské kultuře*, Praha: DharmaGaia & Česko-japonská společnost, ISBN 978-80-86685-80-9.
- Locke, John, 1959:** *An Essay concerning Human Understanding*, New York: Dover Publication, 2 sv. ISBN není uvedeno.
- Lurker, Manfred, 2005:** *Slovník symbolů*, Praha: Euromedia Group - Knižní klub, z němčiny přeložila Alena Bakešová a kol., ISBN 80-242-1588-8.
- Macumoto, Tóru, 1990:** *Mišima Jukio: Nenpjó sakka dokuhon*, Tokio: Kawade šobó šinša, ISBN 4309700527.
- Man, Paul de, 1988:** *Allegorien des Lesens*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, ISBN 3-518-11357-7.
- Mann, Thomas, 2005:** *Smrt v Benátkách*, Praha: Lidové noviny, z němčiny přeložila Jitka Fučíková, ISBN 80 86938-14-X.
- Matsunami, Kodo, 2005:** *Essentials of Buddhism: Its History, Evolution, and Modern Significance*, Tokyo: JABICS (Japanese Buddhism International Communications Service), ISBN 9784990215439.
- Maynard, Senko K., 1997:** *Japanese Communication. Language and Thought in Context*, Honolulu: University of Hawaii Press, ISBN 0-8248-1878-4.
- McGreal, Ian P. (ed.), 1998:** *Velké postavy východního myšlení. Slovník myslitelů*, Praha: Prostor, z angličtiny přeložil Jan Filipický a kol., ISBN 80-85190-93-1.
- McMullin, Ernan, 1995:** *The Motive for Metaphor* in Radman (1995), s. 375–390.
- Menke, Bettine, 1999:** *Dekonstrukce. Čtení, písmo, figura, performance* in Pechlivanos (1999), s. 121–144.
- Miller, Arthur I., 1995:** *Imagery and Metaphors: The Cognitive Science Connection* in: Radman (1995), s. 199–224.
- Miltner, Vladimír, 1997:** *Malá encyklopedie buddhismu*, Praha: Práce, ISBN 80-208-0394-7.
- Mishima, Yukio, 1966a,** *Mishima on Mishima* in Helfgott (2008), rozhovor pro televizní stanici NHK na DVD.
- **1966b,** *Mishima on Writing* in Helfgott (2008), zvukový záznam tiskové konference v Klubu zahraničních dopisovatelů v Japonsku (Foreign Correspondents' Club of Japan), která se uskutečnila 18. 4. 1966.
- **1971b:** *Madame de Sade*, Boston – Rutland, Vermont – Tokyo: Tuttle Publishing, z japonštiny přeložil Donald Keene, ISBN 4-8053-0659-9.
- **1980a:** *Sun and Steel*, Tokyo, New York, London: Kodansha International, z japonštiny přeložil John Bester, ISBN 0-87011-425-5.
- **1980b:** *The Sailor Who Fell from Grace with the Sea*, New York: Perigee Books, z japonštiny přeložil John Nathan, ISBN 0-399-50489-3.
- **1985:** *Preface by Yukio Mishima* in Hosoe, 1985, s. 2–7.
- **1989:** *Five Modern Nō Plays*, Vermont and Tokyo: Charles E. Tuttle Company, z japonštiny přeložil Donald Keene, ISBN 0-8048-1380-9. Obsahuje hru *Sotoba Komachi* (s. 3–36).

- **1990a:** *Acts of Worship. Seven Stories*, Tokyo, New York, London: Kodansha International, z japonštiny přeložil John Bester, ISBN 4-7700-1507-0. Obsahuje novelu *Act of Worship* (s. 143–205) a povídky *Cigarette* (s. 107–124), *Fountains in the Rain* (s. 1–12), *Martyrdom* (s. 125–142), *Raisin Bread* (s. 13–33), *Sea and Sunset* (s. 93–105), *Sword* (s. 35–91).
- **1990b:** *Death in Midsummer and Other Stories*, Tokyo: Charles E. Tuttle Company, ISBN 0-8048-1534-8. Obsahuje divadelní hru *Dōjōji* (s. 119–138) a povídky *Onnagata* (s. 139–161) a *The Seven Bridges* (s. 76–92, vše z japonštiny přeložil Donald Keene) a povídku *Patriotism* (s. 93–118, z japonštiny přeložil Geoffrey W. Sargent).
- **1993:** *The Samurai Ethic and Modern Japan. Yukio Mishima on Hagakure*, Tokyo: Charles E. Tuttle Company, z japonštiny přeložila Kathryn Sparling, ISBN 0-8048-1875-4.
- **1994:** *The Temple of the Golden Pavilion*, London: Everyman's Library, z japonštiny přeložil Ivan Morris, ISBN 1-85715-169-0.
- **1998a:** *Confessions of a Mask*, London: Peter Owen, z japonštiny přeložil Meredith Weatherby, ISBN 0-7206-1031-1.
- **1999:** *After the Banquet*, New York: Vintage International, z japonštiny přeložil Donald Keene, ISBN 978-0-375-70515-1.
- **2000a:** *Runaway Horses*, Reading (Great Britain): Vintage (Random House), z japonštiny přeložil Michael Gallagher, ISBN: 0-09-928289-5.
- **2000b:** *Spring Snow*, Reading (Great Britain): Vintage (Random House), z japonštiny přeložil Michael Gallagher, ISBN: 0-09-928299-2.
- **2001a:** *The Decay of the Angel*, Reading (Great Britain): Vintage (Random House), z japonštiny přeložil Edward G. Seidensticker, ISBN: 0-099-28457-X.
- **2001b:** *The Temple of Dawn*, Reading (Great Britain): Vintage (Random House), z japonštiny přeložili E. Dale Saunders a Cecilia Segawa Seigle, ISBN: 0-099-28279-8.
- **2002:** *My Friend Hitler and Other Plays of Yukio Mishima*, New York: Columbia University Press, z japonštiny přeložil Satō Hiroaki, ISBN 0-231-12633-6. Obsahuje hry *A wonder tale: the moonbow* (s. 241–307), *My friend Hitler* (s. 116–159), *The decline and fall of the Suzaku* (s. 66–114), *The Rokumeikan* (s. 4–54), *The terrace of the leper King* (s. 164–218), eseje *Backstage essays* (s. 55–62) a přednášku *The flower of evil: kabuki* (s. 220–239).
- **2008:** *On Patriotism (The Rite of Love and Death)* in Helfgott (2008), z japonštiny přeložil Ted Goosen, s. 11–39.
- Mišima, Jōko; Fudžita, Micuo (1990):** *Šašinšū. Mišima Jukio '25-'70*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105091-0.
- Mišima, 1965:** *Júkoku (The Rite of Love and Death)* in Helfgott (2008), japonská a anglická verze filmu na DVD.
- **1967b:** *Sedm mostů* in *Světová literatura. Revue zahraničních literatur*, roč. 12, č. 5, z japonštiny přeložil Ivan Krouský, s. 122–128.
- **1970:** *Mišima Jukio ten*, Tókjó: Tóbu hjakkaten, katalog k retrospektivní výstavě, ISBN není uvedeno.
- **1986:** *Pět moderních her Nō*, Praha: Dilia, Informativní edice 253, z angličtiny přeložila Jitka Sloupová, ISBN není uvedeno. Obsahuje hru *Břímě krásky* (s. 3–22).
- **1988,** *Smäd po láske. Příboj*, Bratislava: Tatran, z japonštiny přeložil Karol Kuřka, ISBN není uvedeno. Obsahuje romány *Smäd po láske* (s. 5–149), *Příboj* (s. 151–255).
- **1995:** *Šiosai*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105007-4.
- **1996a:** *Akacuki no tera*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105023-6.
- **1996b:** *Kamen no kokuhaku*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105001-5.
- **1996c:** *Rokumeikan*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105035-X. Obsahuje hru *Rokumeikan* (s. 7–100).
- **1996d:** *Utage no ato*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105016-3.
- **1997a:** *Honba*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-5022-8.
- **1997b:** *Tennin gosui*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105024-4.
- **1998a:** *Gogo no eikó*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105015-5.
- **1998b:** *Haru no juki*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105021-X.
- **1998c:** *Markýza de Sade*, Svět a divadlo, roč. 9, č. 1, z japonštiny přeložila Vlasta Winkelhöferová, s. 121–162.

- **1998d:** *Zlatý pavilon*, Praha: Brody, z japonštiny přeložila Klára Macúchová, ISBN 80-86112-07-1.
- **1999a:** *Manacu no ši*, Tokio: Šinčóša, ISBN 4-10-105018-X. Obsahuje Mišimův komentář *Kaiseicu* (s. 289–294) a povídky *Ame no naka no funsui* (s. 277–288), *Budópan* (s. 253–275), *Tabako* (s. 7–22).
- **1999b:** *Můj kamarád Hitler in Svět a divadlo*, 6/1999, s. 155 – 192, z japonštiny přeložila Vlasta Winkelhöferová.
- **2000a:** *Ai no kawaki*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105003-1.
- **2000b:** *Džunkjó*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105031-7. Obsahuje povídky *Džunkjó* (s. 55–72), *Mi-Kumano móde* (s. 239–297).
- **2000c:** *Hagakure njúmon*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105033-3.
- **2000d:** *Hanazakari no mori. Júkoku*, Tokio: Šinčóša, ISBN 4-10-105002-3. Obsahuje Mišimův komentář vlastních děl *Kaiseicu* (s. 281–286) a povídky *Hašizukuši* (s. 151–174), *Júkoku* (s. 227–255), *Onmagata* (s. 175–203), *Umi to jújake* (s. 119–131).
- **2000e:** *Kindai nógakušú*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105014-7. Obsahuje hry *Dódžódži* (s. 153–178), *Sotoba Komači* (s. 85–107).
- **2000f:** *Kódógaku njúmon*, Tókjó: Bungeišundžú, ISBN 4-16-712401-7. Obsahuje eseje *Kakumeitecugaku tošite no jómeigaku* (s. 189–228), *Kódógaku njúmon* (s. 7–187).
- **2000g:** *Misaki nite no monogatari*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105026-0. Obsahuje povídku *Šigadera šónin no koi* (s. 221–238).
- **2000h:** *Ratai to išó*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105034-1. Obsahuje esej *Bunka bóieron* (s. 281–321).
- **2000i:** *Sado kóšaku fudžin. Waga tomo Hittorá*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105027-9. Obsahuje hry *Sado kóšaku fudžin* (s. 7–115), *Waga tomo Hittorá* (s. 117–205).
- **2000j:** *Šósecuka no kjúka*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105030-9. Obsahuje eseje *Šinfaššizumuron* (s. 167–177), *Šósecuka no kjúka* (s. 7–117), *Watakuši no šósecu no hóhó* (s. 153–166).
- **2000k:** *Tóron: Mišima Jukio vs. Tódai Zenkjótó – Bi to kjódótai to Tódai tósó*, Tókjó: Kadokawa šoten, ISBN 4-04-121208-1.
- **2001a:** *Kinkakudži*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105008-2.
- **2001b:** *Ongaku*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-105017-1.
- **2001c:** *Wakaki samurai no tame ni*, Tókjó: Bungeišundžú, ISBN 4-16-712403-3. Obsahuje rozhovory *Anpo modai wo dó kangaetara joi ka?* (s. 145–169), *Bunbu rjódó to ši no tecugaku* (s. 205–268) a eseje *Wakaki samurai no tame ni seišin kówa* (s. xxx-xxx)+++
- **2002a:** *Džúdai šokanšú*, Tokio: Šinčóša, ISBN 4-10-105038-4.
- ; Hajaši, Fusao, **2002b:** *Taiwa: Nihondžindron*, Tókjó: Nacumešobó, ISBN 4-931391-96-6.
- **2002c:** *Moře v záři zapadajícího slunce* in *Nový Orient*, roč. 57, č. 3, z japonštiny přeložila Dita Nymburská, s. 91–95.
- **2003a:** *Mišima Jukio zenšú 34*, Tokio: Šinčóša, ISBN 4-10-642574-2. Obsahuje eseje *Adžisai no haha* (s. 553–557), *Ni ni roku džiken to wataši* (s. 107–119), *Waga ikudžiron* (s. 84–87) a rozhovory *Džieitai wo taiken suru. Jondžúrokkakan no hisokana ,njútai‘* (s. 404–413), *Furansu no terebi ni šošucuen. Bundan no wakadaišó Mišima Jukio-ši* (s. 31–34), *Mišima Jukio-ši to no 50 mon 50 kotae* (s. 543–550).
- **2003b:** *Taijó to tecu*, Tókjó: Čúókóronšinša, ISBN 4-12-201468-9.
- ; Jamaučí, Jukihito, **2003c:** *Rogosu no bišin*, Tókjó: Gakujóša, ISBN 4-907737-43-2.
- Mišima Jukio bungakukan** – webové stránky Literárního muzea Mišimy Jukia (adresa: 506-296 Hirano, Yamanakako-mura, Minamitsuru-gun, Yamanashi-Ken, 401-0502): <http://www.mishimayukio.jp>.
- Miwa**, Masaši, **1982:** *Šintai no tecugaku*, Tókjó: Kóroša, ISBN není uvedeno.
- Morris**, Ivan, **1994:** *Chronology* in *Mishima* (1994), s. XXVI–XLI.
- Mucha**, Ivan, **2000:** *Symboly v jednání*, Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0012-9.
- Muchová**, Ludmila, **2005:** *Výslovit nevyslovitelné. Didaktika uvádění do světa symbolů*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-7325-075-6.

- Nakadžima**, Nobujuki, **2002**: *Nihon kindai bungaku ši no keifu. Šinsecu – Mišima Jukio džiken*, Tokio: Tójo šuppan, Sansóša, ISBN 4-80969334-1.
- Nakonečný**, Milan, **1998**: *Psychologie osobnosti*, Praha: Academia, ISBN 80-200-0628-1.
- Napier**, Susan J., **1991**: *Escape from the Wasteland. Romanticism and Realism in the Fiction of Mishima Yukio and Oe Kenzaburo*, Cambridge (USA): Harvard University Press, ISBN 0-674-26180-1.
- Nathan**, John, **2000**: *Mishima. A Biography*, New York: Da Capo Press, ISBN 0-306-80977-X.
- Neustupný**, Jiří V., **1978**: *Post-structural Approaches to Language. Language Theory in a Japanese Context*, Tokyo: University of Tokyo Press, ISBN 978-0860081944.
- **1984**: *Communicating with the Japanese*, Melbourne: Japanese Studies Centre, ISBN 0-8674-6333-3.
- Nibuja**, Takaši, **2004**: *Mišima Jukio to Fúkó. „Fuzai“ no šikó*. Tókjó: Seidoša, ISBN 4-7917-6165-0.
- Nietzsche**, Friedrich, **1992a**: *Nečasové úvahy I.*, Praha: Mladá Fronta, z němčiny přeložil Jan Krejčí, ISBN 80-204-0286-1.
- **1992b**: *Nečasové úvahy, II.*, Praha: Mladá Fronta, z němčiny přeložil Pavel Kouba, ISBN 80-204-0287-X.
- **1992c**: *Tak pravil Zarathustra*, Olomouc: Votobia, z němčiny přeložil Otakar Fischer, ISBN 80-85619-28-8.
- **1993**: *Ecce homo*, Praha: Naše vojsko, z němčiny přeložil Ladislav Benyovszky, ISBN 80-206-0270-4. Obsahuje pojednání *Ecce homo aneb Jak se staneme, čím jsme*, s. 89–155 a *Soumrak bůžků aneb Jak filosofovat kladivem*, s. 21–87.
- **2001**: *Tak pravil Friedrich Nietzsche*, Olomouc: Votobia, ISBN 978-80-7198-473-3. Obsahuje pojednání *Soumrak model čili jak se filozofuje s kladivem* (z němčiny přeložil Alfons Berka, s. 5–86).
- **2003**: *Mimo dobro a zlo*, Praha: Aurora, z němčiny přeložila Věra Koubová, ISBN 80-7299-067-5.
- **2008**: *Zrození tragédie čili helénství a pesimismus*, Praha: Vyšehrad, z němčiny přeložil Otokar Fischer, ISBN 978-80-7021-920-1.
- Nishida**, Kitarō, **1987**: *Last Writings. Nothingness and the Religious Worldview*, Honolulu: University of Hawai'i Press, z japonštiny přeložil David D. Dilworth, ISBN 0-8248-1554-8.
- Nishitani**, Keiji, **2006**: *On Buddhism*, New York: State University of New York Press, z japonštiny přeložili Jamamoto Seisaku a Robert E. Carter, ISBN 0-7914-6786-4.
- Nitobe**, Inazo, **2001**: *Bushido. The Soul of Japan*, New York, Tokyo, Osaka & London: ICG Muse, Inc., ISBN: 4-925080-37-7.
- **1904**: *Duše Japonska*, Praha: Josef Pelcl, z angličtiny přeložil Karel J. Hora, ISBN není uvedeno.
- Okakura**, Kakuzó, **1999**: *Kniha o čaji*, Praha: Brody, z angličtiny přeložila Dita Horáková, ISBN 80-86112-12-8.
- Okuno**, Takeo, **2000**: *Mišima Jukio densecu*, Tókjó: Šinčóša, ISBN 4-10-135602-5.
- Otabe**, Tanehisa, **1995**: *From "Clothing" to "Organ of Reason": An Essay on the Theories of Metaphor in German Philosophy in the Age of Enlightenment* in Radman (1995), s. 7–25.
- Overton**, Willis F.; Palermo, David S. (eds.), **1994**: *The Nature and Ontogenesis of Meaning*, London: Psychology Press, ISBN 978-0-8058-1211-4.
- Parsons**, Talcott, **1971**: *Společnosti. Vývojové a srovnávací hodnocení*, Praha: Svoboda, z angličtiny přeložila Eva Bártová, ISBN není uvedeno.
- Pavelka**, Jiří, **1982**: *Anatomie metafor*, Brno: Blok, ISBN není uvedeno.
- Vacek**, Jaroslav (ed.), **2003**: *Pandanus '03, Nature Symbols in Literature*, Praha: Charles University, Faculty of Arts, Institute of Indian Studies, ISBN 80-902608-9-6.
- Pechlivanos**, Miltos; Rieger, Stefan; Stuck, Wolfgang; Weitz, Michael (ed.), **1999**: *Úvod do literární vědy*, Praha: Herrman & synové, z němčiny přeložil Miroslav Petříček, ISBN 80-238-5329-5.
- Peregrin**, Jaroslav, **2003**: *Filosofie a jazyk (eseje a úvahy)*, Praha: TRITON, ISBN 80-7254-432-2.
- Peregrin**, Jaroslav (ed.), **2006**: *Logika 20. století: mezi filosofií a matematikou. Výbor textů k moderní logice*, Praha: Filosofia, ISBN 80-7007-228-8.
- Petrů**, Eduard, **2000**: *Úvod do studia literární vědy*, Olomouc: Rubico, ISBN 80-85839-44-X.

- Petrusek**, Miloslav; **Miltová**, Alena; **Vodáková**, Alena, **1994**: *Sociologické školy směry, paradigmata*, Praha: Sociologické nakladatelství a sociologický ústav AV ČR, ISBN 80-85850-04-4.
- Pinguet**, Maurice, **1993**: *Voluntary Death in Japan*, Cambridge (UK): Polity Press, z francouzštiny přeložila Rosemary Morris, ISBN 0-7456-0870-1.
- Pokorná-Klímová**, Lenka; **Gut**, Josef, **2007**: *Syndrom cyklického zvracení in *Pediatric pro praxi*, č. 1, s. 36–38.*
- Pörtner**, Peter; **Heise**, Jens, **1995**: *Die Philosophie Japans. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Stuttgart: Kröner, ISBN 3-520-43101-7.
- Quintilianus**, Marcus Fabius, **1985**: *Základy rétoriky*, Praha: Odeon, z latiny přeložil Václav Bahník, ISBN není uvedeno.
- Radman**, Zdravko (ed.), **1995a**: *From a Metaphorical Point of View. A Multidisciplinary Approach to the Cognitive Content of Metaphor*, Berlin, New York: Walter de Gruyter, ISBN 3-11-014554-5.
- Radman**, Zdravko, **1995b**: *How to Make Our Ideas Clear with Metaphors* in Radman (1995), s. 225–256.
- Rayns**, Tony, **2008**: *The Word Made Flesh* in Helfgott (2008), s. 5–9.
- Reischauer**, Edwin O.; **Craig**, Albert M., **2000**: *Dějiny Japonska*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, z angličtiny přeložili David Labus a Jan Sýkora, ISBN 80-7106-391-6.
- Richards**, Ivor Armstrong, **1936**: *The Philosophy of Rhetoric*, London: Oxford University, ISBN není uvedeno.
- Richie**, Donald, **2001**: *Foreword* in Yourcenar (2001), str. VII–XIV.
- Saeki**, Shōichi, **1999a**: *On the Opening of the Mishima Yukio Literary Museum* in Saeki (1999b), s. 1.
- Saeki**, Shōichi a kol., **1999b**: *Mishima Yukio Literary Museum*, Japan: Mishima Yukio Literary Museum, ISBN není uvedeno.
- Satō**, Hiroaki, **2002**: *Preface* in Mishima (2002), s. VII–IX.
- Scott-Stokes**, Henry, **1974**: *The life and Death of Yukio Mishima*, New York: Farrar, Straus and Giroux, ISBN 0-374-18620-0.
- Searle**, John R., **1974**: *Speech Act. An Essay in the Philosophy of Language*, London: Cambridge University press, ISBN 0-521-09626-X.
- **1985**: *Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge: Cambridge University Press, ISBN 0-521-31393-7.
- Schopenhauer**, Arthur, **1994**: *O spisovatelství a stylu*, Praha: Hynek, z němčiny přeložila Věra Koubová, vybral Petr Sacher, ISBN 80-85906-00-7.
- Schumann**, Hans Wolfgang, **2008**: *Svět buddhistických obrazů. Ikonografická příručka buddhismu mahájány a tantrajány*, Praha: Academia, z němčiny přeložil Jan Filipický, ISBN 978-80-200-1674-4.
- Schwarzová**, Monika, **2009**: *Úvod do kognitivní lingvistiky*, Praha: Dauphin, z němčiny přeložil Filip Smolík, ISBN 978-80-7272-155-9.
- Sims**, Richard, **2001**: *Japanese Political History since the Meiji Renovation, 1868-2000*, London: Hurst & Company, ISBN 1-85065-452-2.
- Sobotka**, Milan; **Machovec**, Dušan (editoři), 1989: *Zlomky před Sokratovských myslitelů*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, Univerzita Karlova, Fakulta filozofická, z řečtiny přeložil Karel Svoboda, ISBN není uvedeno.
- Soskice**, Janet Martin; **Harré**, Rom, **1995**: *Metaphor in Science*, in Radman (1995), s. 287–307.
- Starrs**, Roy, **1994**: *Deadly Dialectics. Sex, Violence and Nihilism in the World of Yukio Mishima*, Folkestone: Japan Library, ISBN: 1-873410-25-5.
- Suzuki**, Daisetz Teitaro, **2007**: *Mysticism, Christian and Buddhist*, USA: Forgotten Books, ISBN 978-1-60506-132-0.
- Swann**, Thomas E., **1972**: *What Happens in Kinkakuji* in *Monumenta Nipponica*, Vol. 24, No. 4, s. 399–414.
- Šimonaka**, Naoja (editor) **1988**: *Sekai daihjakka džiten*, sv. 12 (ši-ša), Tókjó: Heibonša, ISBN není uvedeno.
- Švarcová**, Zdenka, **1999**: *Vesmír v nás. Inspirace a útěcha v japonském jazyce a literatuře*, Praha: Academia, ISBN 80-200-0725-3.
- **2003**: *Meanings condensed in Japanese short poems*, in Vacek, Jaroslav (ed.), 2003: *Pandanus '03: Nature Symbols in Literature*, Praha: Charles University, Faculty of Arts, Signeta, ISBN 80-902608-9-6, s. 99–116.
- **2005a**: *Japonská literatura 712–1868*, Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0999-1.
- **2005b**: *Kultivovanost, tradice, hodnoty (O působivosti tvaru, provedení a textu hry nó)* in *Disk* (časopis pro studium dramatického umění), č. 11/2005.

- Takahaši**, Bundži, **1989**: *Mišima Jukio no sekai. Jósei no jume to fuzai no bigaku*, Tokio: Šintenša, ISBN 4-7879-7505-6.
- Tanaka**, Mijoko (editor), **2000**: *Ketteiban Mišima Jukio zenšú. Bocugo sandžúnen kinen šuppan*, Tókjó: Šinčóša, katalog Mišimovy tvorby, ISBN není uvedeno.
- Totman**, Conrad, **1993**: *Early Modern Japan*, Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, ISBN 0-520-08026-2.
- Turner**, Mark, **1994**: *Design for a Theory of Meaning* in W. Overton (1994), s. 91–107.
- Učida**, Masanori, **1993**: *Hiju džiten* in Inaoka (1993), s. 297–317.
- Vaňková**, Irena; Nebeská, Iva; Saicová Římalová, Lucie; Šlédrová, Jasňa, **2005**: *Co na srdci, to na jazyku*, Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0919-3.
- Vaňková**, Irena, **2007**: *Nádoba plná řeči*, Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, ISBN: 978-80-246-1122-8.
- Vico**, Giambattista, **1991**: *Základy nové vědy o společné přirozenosti národů*, Praha: Academia, z italštiny přeložil Martin Quotidian, ISBN 80-200-0051-8.
- Viewegh**, Josef, **1999**: *Psychologie umělecké literatury*, Brno: Psychologický ústav AV ČR; Nakladatelství Pavel Křepela, ISBN 80-902653-1-6.
- Vlašín**, Štěpán a kol., **1984**: *Slovník literární teorie*, Praha: Československý spisovatel, ISBN není uvedeno.
- Watanabe**, Minoru, **2000**: *O podstatě japonského jazyka*, Praha: Karolinum, z japonštiny přeložila Zdenka Švarcová, ISBN 80-246-0058-7.
- Wellek**, René; Warren, Austin, **1996**: *Teorie literatury*, Olomouc: Votobia, z angličtiny přeložil Miloš Calda, ISBN 80-7198-150-8.
- Winkelhöferová**, Vlasta, **1998**: *Jukio Mišima. První moderní japonský dramatik uvedený na pražské scéně*, Program Divadla na Vinohradech, s. 2–10.
- Wittgenstein**, Ludwig, **1993**: *Tractatus logico-philosophicus*, Praha: Oikoymenh, z němčiny přeložil Jiří Fiala, ISBN 80-85241-30-7.
- Wyatt**, David K., **2004**: *Dějiny Thajska*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, ISBN 80-7106-492-0.
- Yourcenar**, Marguerite, **2001**: *Mishima. A Vision of the Void*, Chicago: The University of Chicago Press, z francouzštiny přeložil Alberto Manguel, ISBN 0-226-96532-5.
- Zuska**, Vlastimil, **1993**: *Temporalita metafor. Časovost estetického znaku*, Praha: Gryf, ISBN není uvedeno

